

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
НАУКОВО-ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том ІХ

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1961

16727

57
Н-34

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
НАУКОВО-ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том IX

16727

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1961

Б. В. М. С. А.

5. Темно-сірі суглинки приблизно від четвертого шару переходять в сірі, місцями бурувато-жовті глинисті піски, в яких у багатьох місцях можна побачити включення слабообкатаних уламків хімогенних-ратинських, ервілієвих вапняків, пісковиків торто-ну. На дуже нерівному контакті глинистих пісків лежить прошарок бурого залізняка завтовшки 0,5—3 см.

В кар'єрі цегельного заводу № 2 (Снопківка) нижче дрібнозернистих шаруватих пісків залягають піскуваті глини з вернадитом. В тих місцях, де глини виповняють «льодові» клини, в них зустрічаються обривки піску.

Спроба знайти пилок і спори рослин в усіх шарах виявилась безуспішною. Н. Я. Шварйова, яка досліджувала наші зразки, вказала на відсутність пилку і спорів у них.

Фрагменти бивня і бедрової кістки були знайдені в темно-сірих суглинках (четвертий шар) на контакті з жовтувато-сірими різнозернистими пісками (п'ятий шар). Фрагмент бедрової кістки пізніше виявився роздрібненим і не піддавався вивченню.

Бивень. Обточений фрагмент бивня, який знаходиться в Науково-природознавчому музеї АН УРСР, завдовжки 87 см лежав на бічній поверхні в основі шару синьо-сірих глин. Фрагмент являє собою середню частину бивня слона. Верхня поверхня його слабо ввігнута, нижня — слабо випукла. Поперечний зріз на задньому і передньому кінцях овальний. Задній кінець фрагмента сильно обточений. На передньому кінці — ямка конічної форми глибиною 9 см. Передній кінець несе на собі сліди повзання.

При вивченні розрізу четвертинних відкладів у місці знаходження бивня мамонта в кар'єрах цегельних заводів № 2 (район Снопківки) і № 5 (біля с. Сихів) нами були знайдені викопні «льодові» клини на контакті відкладів торто-ну і флювіогляціальних пісків і піскуватих глин (п'ятий шар) риського віку.

Узагальнення матеріалів про знахідки за останні роки залишків викопних ссавців в межах західних областей УРСР подано К. А. Татариним (1954).

ЛІТЕРАТУРА

Татаринов К. А., Матеріали к четвертичной фауне млекопитающих западных областей УССР, Геол. сб. № 1 Львовского геол. об-ва, Львов, 1954.

О НАХОДКЕ КОСТЕЙ МАМОНТА В ОКРЕСТНОСТЯХ ЛЬВОВА

Л. Н. Кудрин

Резюме

В статье дано описание геологического разреза четвертичных отложений окрестностей г. Львова и новой находки бивня мамонта на контакте гравийно-глинистых отложений и отложений, образовавшихся в условиях водных бассейнов. Впервые обращается внимание на наличие ископаемой вечной мерзлоты в черте г. Львова.

ПАЛЕОЗООЛОГІЯ

КРЕЙДОВІ ВІДКЛАДИ ВОЛИНО-ПОДІЛЬСЬКОЇ ПЛИТИ І МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В БУДІВЕЛЬНІЙ ПРОМИСЛОВІСТІ

С. І. Пастернак, С. П. Коцюбинський

Під час вивчення стратиграфії крейдових відкладів Волино-Подільської плити ми зібрали матеріали, які дають уявлення про мінливість складу і властивостей крейдових порід на території Львівської, Волинської і Тернопільської областей та в північно-східних районах Станіславської області. При цьому відмічені такі закономірності.

1. Найвищий вміст карбонату кальцію (90—98%) мають відклади туронського ярусу. В молодших ярусах вміст його зменшується (при досить значних коливаннях).

2. В напрямку від північного сходу на південний захід в крейдових відкладах збільшується вміст глини і піску за рахунок карбонатів. Особливо чітко це спостерігається в сантонському, кампанському та маастрихтському ярусах.

3. Шари крейдових відкладів мають незначний, але загальний нахил (падіння) до південного заходу, в зв'язку з чим у східних районах відслонюються старші шари, в західних — молодші. Тому у відслоненнях на поверхні землі виступають різноманітні за своїм складом крейдові відклади. Їх склад змінюється закономірно і поступово в напрямку від південного заходу на північний схід. Окремі різновидності порід утворюють смуги, витягнуті майже в меридіональному напрямку. На схематичній карті зазначено лінії однакового вмісту нерозчинного в соляній кислоті залишку (70—40—20%).

Перша смуга проходить через Івано-Франківський, Городоцький, Миколаївський райони. Крейдові породи на більшій частині цієї смуги вкриті потужною товщею молодших осадків і відслонюються лише в долині Дністра між селами Голешовом і Цвітовою. В околиці с. Журавне є кар'єри заввишки до 10 м, в яких

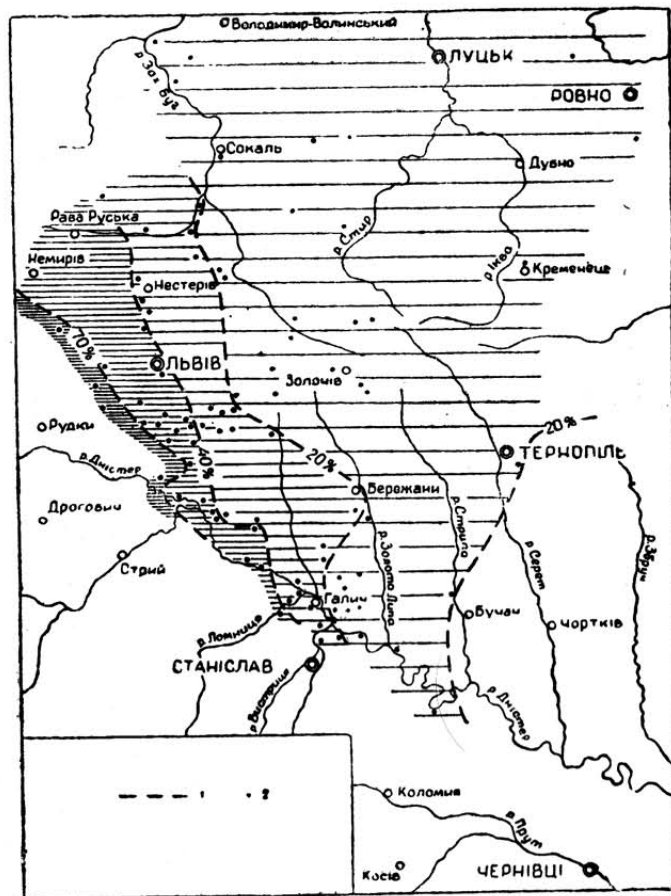

Схема мінливості складу крейдових відкладів Волино-Подільської плити:

1 — лінії однакового вмісту нерозчинного в соляній кислоті залишку; 2 — місця відбору зразків порід для аналізу.

видно шари жовтуватих пісковиків з прошарками несипучих пісків. Пісковики вапнисті, більш або менш тверді. Їх можна використати як матеріал для місцевого будівництва.

В другій смузі є піскуваті мергелі, в яких вміст CaCO_3 становить 30—60% (70—40% нерозчинного в соляній кислоті залишку). В XIX ст. піскуваті мергелі цієї смуги добували в кількох кустар-

них кар'єрах в околиці с. Нагоряни Пустомитівського району. Такі ж породи є в селах Раківці, Поршні, Потеличі та ін. Мергелі слабо зцементовані, досить крихкі, легко вивітрюються.

У третій смузі розташовані родовища мергелів, в яких вміст CaCO_3 становить 60—80% (40—20% нерозчинного в соляній кислоті залишку). Їх склад близький до складу тих мергелів, які використовуються як натуральна цементна сировина.

Спроби випалювати цемент з мергелю нестерівського (м. Нестерів Львівської обл.) родовища дали позитивні результати. С. Г. Лисак в статті «Роман-цемент з мергелів нестерівського родовища» переконливо доводить про можливість використання мергелів із зазначеного місця. Одержуваний роман-цемент за своїми якостями повністю відповідає потребам будівництва. Проведені досліди показали, що з нестерівських мергелів можна одержувати цемент марок «25», «50», «100» і навіть «200» і «300».

Однак при виборі родовища для експлуатації потрібно мати на увазі, що вміст карбонату кальцію значно змінюється навіть в межах одного відслонення. Наприклад, при аналізі зразків мергелю, відібраних через кожні 3 м (зверху вниз) у глибокому яру поблизу с. Мацошина Нестерівського району, встановлено приблизно такі кількості карбонату кальцію (в процентах): 66, 62, 63, 46, 52, 44, 63, 51, 63, 68. У зв'язку з такою мінливістю вмісту карбонату кальцію значною мірою зменшується вартість сировини.

На схід від описаної смуги розташовані родовища порід, в яких вміст карбонату кальцію становить 80—98%. У південних районах (села Дубівці, Нижній, Олешів, Потутори, Лиса, м. Березжани та ін.) вони складаються з твердих крейдоподібних вапняків, а в напрямку на північ — заміщаються м'якшими різновидностями і на Волині переходять у м'яку писальну крейду (міста Кременець, Здолбунів і Горохів, села Підлісці, Турійськ, Любитів, Луків та ін.).

Крейдоподібні вапняки і крейда цієї смуги використовуються для випалювання вапна, в хімічній промисловості, для виробництва писальної крейди та інших потреб; з домішкою відповідної кількості глини вони використовуються для виробництва цементу. З деякої частини вапняків, в яких міститься 6—20% глинистої домішки, можна випалювати гідралічне вапно.

У Тернопільській і Станіславській областях біля східного краю смуги крейдоподібних вапняків зустрічаються піскуваті детритові вапняки, складені переважно з дуже дрібних уламків черепашок. В околицях Тернополя (села Великі Борки, Микулинці, Лучка, Воля, Чорторія, Лошинівка) детритові вапняки досить м'які, дрібнозерністі, подібні до пісковиків, легко піддаються розпилюванню і обробці, використовуються для будівництва невеликих будинків і колгоспних господарських приміщень. У південних районах (Бучач, Нижній, Незвисько, Городенка) ті ж детритові вапняки більш тверді, міцніші, з включеннями гравію і фосфоритів.

Закінчуючи короткий огляд крейдових відкладів Волино-Подільської плити, слід відмітити, що запаси мергелів, крейдоподібних вапняків і крейди тут невичерпні. Видима товщина відслонених у річкових долинах і ярах шарів часто досягає кількох десятків метрів. Лише детритові вапняки мають товщину меншу, звичайно 3—6 м.

ЛІТЕРАТУРА

Лысак С. Г., Роман-цемент из мергелей Нестеровского месторождения, Бюлл. техн. информации, июнь—июль, Львов, 1957.

Пастернак С. И., Фаціальний розріз крейдових відкладів Волино-Подільської плити, Геол. журн. АН УРСР, № 4, 1956.

Пастернак С. И., Біостратиграфія крейдових відкладів Волино-Подільської плити, Вид-во АН УРСР, 1959.

Pielech H., Przyczynek do fizyografii marglu kredowego z okolicy Lwowa, t. zw. opoki lwowskiej, Kosmos, XXXIX, Lwów, 1914.

Wawryk W., Analiza petrograficzna opoki lwowskiej oraz margli z Węgierki i Lopuszki, Kosmos, LIV, A, Lwów, 1929.

МЕЛОВЫЕ ОТЛОЖЕНИЯ ВОЛЫНО-ПОДОЛЬСКОЙ ПЛИТЫ И ВОЗМОЖНОСТИ ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В СТРОИТЕЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

С. И. Пастернак, С. П. Коцюбинский

Резюме

Меловые отложения Волино-Подольской плиты разнообразны по своему составу. Закономерное постепенное изменение пород проходит в направлении с запада на восток. В результате этого в том же направлении появляются полосы: 1 — известковистых песчаников, 2 — песчаных мергелей (30—60% CaCO₃), 3 — мергелей (60—80% CaCO₃), 4 — мелоподобных известняков и писчего мела (80—98% CaCO₃), 5 — детритовых известняков. Отдельные разновидности отмеченных пород могут быть использованы для производства строительных материалов — строительного камня, цемента, извести, гидравлической извести и др.

ЗООЛОГІЯ

ЛИЧИНКИ ТРЕМАТОД НАЗЕМНИХ МОЛЮСКІВ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ

В. І. Здун

Вивчення фауни личинок дигенетичних трематод і дослідження екології їх проміжних хазяїв — наземних молюсків з пасовищ і лук на території західних областей УРСР — до цього часу не провадилися. Наявність на природних випасах ярів, ровів, заростей чагарників, нагромадженнь каменю створює сприятливі умови для розвитку наземних молюсків, проміжних живителів личинок дикроцелія і деяких інших дигенетичних присиснів, трематод — паразитів корисних тварин.

Матеріали про зараженість наземних молюсків личинками трематод збирали на пасовищах Львівської області в 1953—1958 рр. Крім того, влітку 1957 р. були досліджені випаси 10 місцевостей західної частини Полісся, в межах Волинської і Ровенської областей. Молюски збирали також на луках, розташованих в середньогірській долині між Полонинським і Вулканічним хребтами Закарпаття, на пасовищах східної частини Хустської улоговини згаданих хребтів і у високогірній частині Карпат на схилах долини р. Чорної Тиси.

На пасовищах обстеженої території зібрано і досліджено на зараженість личинки трематод 1191 екземпляр наземних молюсків. Видовий склад досліджених молюсків був такий: *Cochlicopa lubrica* (Müll.), *Clausilia biplicata* (Mont.), *Eulota fruticum* (Müll.), *Perforatella bidens* (Chemn.), *Euomphalia strigella* (Drap.), *Serapea vindobonensis* (Fér.), *Helicella candicans* (L. Pfr.).

ЗМІСТ

Палеозоологія

П. П. Балабай, Гетеростраки верхнього силуру Поділля	3
С. І. Пастернак, Фауна крейдових відкладів району Рахова, Закарпатської області	12
В. Т. Левицький, Денталіди крейдових відкладів Волино-Подільської плити	24
Л. М. Кудрін, Про знахідку кісток мамонта в околицях Львова	29
С. І. Пастернак і С. П. Коцюбинський, Крейдові відклади Волино-Подільської плити і можливості їх використання в будівельній промисловості	31

Зоологія

В. І. Здун, Личинки трематод наземних молюсків західних областей України	35
В. І. Здун, Матеріали до фауни комах-шкідників фруктових дерев західної Волині	45
І. К. Загайкевич, Матеріали до вивчення жуків-вусачів (Coleoptera, Scambucidae) України	52
М. П. Рудишин, О. М. Білоконь, Матеріали до фауни гамазових кліщів комахоїдних і гризунів верхів'я басейну Дністра	61
М. І. Черкащенко, Матеріали про зараженість ектопаразитами птахів долини верхньої течії Дністра	69
Л. К. Опалатенко, До методики дослідження дихання у риби	76
М. П. Рудишин, Розміщення мишовидних гризунів у рослинних асоціаціях Боржавських полонин і Чорногори	80
М. І. Черкащенко, Ф. І. Страутман, Принципи складання програми стаціонарних досліджень по фауні хребтних тварин високогір'я Карпат	92

Ботаніка

К. А. Малиновський, Геоботанічна характеристика південно-західної частини Чорногірського хребта	104
І. В. Вайнагій, Плодоношення деяких видів трав'янистих рослин в різних гірських поясах Українських Карпат	121
Г. Я. Єрмаченко, Матеріали до динаміки наростання зеленої маси і отавності щучників Чорногори	129
К. О. Улична, Рід <i>Dicranella</i> бріофлори УРСР	140
В. М. Мельничук, <i>Vuxbaumia aphylla</i> Hedw. в околицях Львова	154